

ПСИХОЛОГІЧНА ПІДГОТОВКА ВІЙСЬКОВОСЛУЖБОВЦІВ ЗСУ: ДОСВІД КРАЇН НАТО

Вінницький національний технічний університет

Анотація

Проаналізовано досвід армій країн НАТО щодо організації психологічної підготовки військовослужбовців Збройних Сил України. Передусім, запропоновано впровадити в Україні спеціальну програму психологічної підготовки військовослужбовців до участі в бойових діях та відновлення психологічного стану в мирний час по завершенню війни, на зразок CSF та CSF2.

Ключові слова: війна, психологічна допомога, психологічний стан військовослужбовця.

Abstract

The experience of NATO armies in organizing psychological training of the Armed Forces of Ukraine is analyzed. First of all, it is proposed to introduce in Ukraine a special program of psychological training of military personnel for participation in combat operations and restoration of psychological state in peacetime after the war, such as CSF and CSF2.

Keywords: war, psychological assistance, psychological state of a serviceman.

Вступ

Збільшення інтенсивності бойових дій внаслідок повномасштабного вторгнення російських військ на територію України 24 лютого 2022 р. та прогнозовані втрати людського ресурсу зумовлюють потребу створення мобілізаційного резерву для комплектування Збройних Сил України (далі – ЗСУ). Призову підлягають усі громадяни України віком від 18 до 60 років, придатні до військової служби або ті, які перебувають в запасі (резервісти). При цьому, це можуть бути не лише військові, а особи з різною освітою, спеціальностями, практичним досвідом роботи, а також індивідуальним рівнем психологічної підготовки до участі в бойових діях.

Низький рівень нервово-психічної стійкості може негативно вплинути на стан особи, яка долучилася до ЗСУ. Відсутність належної психологічної підготовки може негативно вплинути на стан військових. Очікуваним на полі бою є стрес та страх, зумовлений незначним попереднім військовим досвідом, новим середовищем існування, відчуттям смерті тощо. Інтенсивне та/або довготривале переживання страху – це стресогенний чинник, який призводить до загального виснаження, безвольності, апатії, звуження сприйняття, зниження когнітивних функцій та інших симптомів бойового стресу. Окрім страху, бойові стресові реакції можуть бути викликані іншими чинниками: фізичними (втратою сну, дегідратацією, поганим харчуванням тощо) або психосоціальними стресорами (сімейними, подружніми, емоційними проблемами, нестачею відчуття єдності у підрозділі, недовірою до командира, соратників, поганим соціальним кліматом тощо) [1, с. 39].

Для того, щоб запобігти негативним наслідкам, потрібно приділяти належну увагу психологічному стану військових. Зважаючи на те, що в країні триває війна, обрана тема досліджень є особливо актуальною, адже належне психологічне налаштування допомагає зберегти життя та здоров'я особового складу. Крім того, залишається відкритим питання відновлення психологічного стану військовослужбовців в поствоєнний час після повернення додому – в мирне життя.

Для підвищення якості психологічної підготовки важливим є вивчення та впровадження досвіду проведення психологічних заходів підготовки зразкових армій світу, наприклад країн НАТО.

Основна частина

Варто зазначити, що в Стандарті підготовки І – СТ – 4 «Індивідуальна підготовка військовослужбовця з психологічної підготовки» Міністерства оборони України психологічна підготовка визначається як цілісний і організований процес формування у військовослужбовців психічної стійкості та психологічної готовності до дій у бою, у складних і небезпечних умовах, в обстановці, яка різко змінюється, під час тривалої нервово-психологічної напруги, подолання труднощів, пов'язаних із виконанням військового обов'язку як у воєнний, так і у мирний час.

Формами психологічної підготовки особового складу до бойових дій (виконання завдань за призначенням) є: *психологічна просвіта* – систематичне та організоване розповсюдження серед військовослужбовців психологічної інформації з метою формування у них розуміння закономірностей функціонування людської психіки і поведінки людей в екстремальних умовах бойової обстановки, знання шляхів і способів управління можливостями власної психіки та надання психологічної допомоги іншим військовослужбовцям; *заняття з предметів бойової підготовки*, орієнтованих на розвиток необхідних психологічних якостей та станів; *спеціальні форми*: психотренінги, прийоми психологічної саморегуляції тощо [2, с. 5-6].

У науковій літературі виділяють чинники, які істотно впливають на ефективність формування психологічної готовності в особового складу:

- сформованість професійно важливих якостей особистості;
- самооцінка власної підготовки, досвіду дій в екстремальних умовах;
- особистий досвід у мобілізації сил на вирішення задач більшої складності;
- громадянська зрілість;
- емоційна стійкість, вміння володіти собою;
- впевненість у своїх силах і силах товаришів; швидкість реакції, сміливість, цілеспрямованість; вміння самоналаштуватися, створювати оптимальні внутрішні умови для діяльності;
- мотивація;
- прагнення до досягнення того чи іншого результату, оцінка вірогідності його досягнення [3, с. 15].

Опираючись на досвід військових психологів та вчених Національної гвардії України найбільш оптимальним періодом проведення занять із психологічної підготовки із особовим складом новосформованих підрозділів є “первинна військова підготовка”, а саме на 3 – 10 день перебування рекрутів у військовій частині.

Відповідно до вимог союзницької медичної публікації країн-членів НАТО АМедР-8.6 основними принципами підтримки психічного здоров'я особового складу під час виконання бойових завдань є психологічне благополуччя військ, яке є складовою командної відповідальності та підтримка психічного здоров'я, що починається з виконавчої влади та формується на командних факторах: довірі підлеглих до керівного складу, проявленні компетентності та надійності, дбайливому ставленні до підлеглих із заохочуванням згуртованості в підрозділі та високим моральним духом [4, с. 164].

Також доцільно наголосити, що з 2010 р. НАТО використовує Програму Всебічний фітнес солдата (Comprehensive Soldier Fitness) – програму комплексної підготовки, спрямовану на зміцнення фізичного та психічного здоров'я військовослужбовців та підвищення ефективності їх службової діяльності. Її удосконалена версія – Програма Comprehensive Soldier & Family Fitness (CSF2) – превентивна програма, що спрямована на підвищення психічної стійкості всіх членів військового співтовариства, яке включає військовослужбовців, членів сімей та цивільний персонал. Завдання CSF2 – забезпечення військовослужбовців навичками застосування ефективних механізмів захисту від впливу несприятливих та травмуючих психологічних факторів службової діяльності та бойової обстановки, що є чинниками зниження боєздатності та обумовлених стресом психічних розладів [5, с. 120-121].

У програмі передбачена робота з членами сімей військовослужбовців щодо підтримки успішності службової діяльності, адаптації військовослужбовця після реінтеграції до цивільного життя. У британській армії діє програма управління ризиком травми, що дозволяє залучати для психологічної підтримки військовослужбовців немедичний персонал. По завершенню бойових дій учасники проходять програму декомпресії, що дозволяє поступове повернення психіки військовослужбовців зі стану “бойові умови” в стан “мирні умови” [5, с. 122-123, 125].

Висновки

Переїняття досвіду НАТО по впровадженню спеціальної програми психологічної підготовки військовослужбовців до участі в бойових діях та відновлення психологічного стану в мирний час по завершенню війни, на зразок CSF та CSF2. Це сприятиме забезпечення навичками застосування ефективних механізмів захисту від впливу несприятливих та травмуючих психологічних факторів службової діяльності та бойової обстановки, що є чинниками зниження боєздатності та обумовлених стресом психічних розладів.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Психологічна стійкість воїна: підручник для військових психологів / Зоран Комар. Київ, 2017. 184 с.
2. Індивідуальна підготовка військовослужбовця з психологічної підготовки». *Міністерство оборони України*. 29 с. URL: <http://surl.li/fmhwk> (дата звернення 06.06.2023).
3. Кокун О. М., Мороз В. М., Пішко І. О., Лозінська Н. С. Формування психологічної готовності військовослужбовців військової служби за контрактом до виконання завдань за призначенням під час бойового злягодження : метод. посіб. Київ : 7БЦ, 2021. 170 с.
4. Чижевський С. Командотворення у військових підрозділах: соціально-психологічний аспект. *Вісник Національного університету оборони України*. 2023. 73(3). С. 158–173.
5. Ткаченко, В., Костюкова, Н. До проблеми організації психологічної підготовки до бойових дій в арміях країн НАТО. *Вісник Національного університету оборони України*. 2018. 50(2). С. 119–126.

Тарнавський Вадим Олександрович – студент групи ЕЕ-216, Вінницький національний технічний університет, м. Вінниця, Україна, e-mail: vadim.tarnavskiy12@gmail.com

Науковий керівник: Корнієнко **Валерій Олександрович** – доктор політичних наук, професор, завідувач кафедри соціально-політичних наук, Вінницький національний технічний університет, м. Вінниця, e-mail: valkorney1958@gmail.com

Tarnavskiy Vadym – Faculty of Power Engineering and Electromechanics, Vinnytsia National Technical University, Vinnytsia, e-mail: vadim.tarnavskiy12@gmail.com.

Supervisor: **Kornienko Valerii** – Dr. of Political Sciences, Professor, Head of the Department of Social and Political Sciences, Vinnytsia National Technical University, Vinnitsa, e-mail: valkorney1958@gmail.com